

Een 'IJzeren Gordijn' aan de Belgische grens

Tijdens de Eerste Wereldoorlog deed Nederland heel veel moeite om buiten de strijdende partijen te blijven waardoor ook Reusel gespaard kon blijven van het oorlogsgeweld. In de Nederlandse grensdorpen moest een omvangrijk grensdetachement ervoor zorgen dat die neutraliteit verzekerd was. In Reusel was in de Lensheuvel een barakkenkamp ingericht waarin soldaten waren gelegerd om de voor het land belangrijke neutraliteit te bewaken.

Dat Reusel helemaal gespaard bleef voor oorlogsgeweld klopt niet helemaal getuige de talrijke grensincidenten die plaats gevonden hebben. Zie de volgende twee krantenberichten die daar blijk van geven.

Rotterdamsch Nieuwsblad, 18 november 1914

Geïnterneerde militairen

Te Eindhoven zijn door de grenswacht weder een 2-tal Belgische soldaten voor den commandant te Stratum gebracht welke nabij de grens te Reusel waren ontwapend. Deze soldaten hadden te Antwerpen gevochten.

Nieuwe Tilburgsche Courant, 8 juli 1917

Soldaat gedood

'EINDHOVEN, heden nacht is aan de grens bij Reusel het lijk gevonden van den Rotterdamschen soldaat W. van Dijck met een schotwond in de borst. Men heeft vergeefs een onderzoek naar de oorzaak ingesteld.'

Uit andere berichten blijkt dat de Belgische grensgemeenten, zoals Arendonk, tijdens die oorlog interessant waren voor Belgische oorlogsvrijwilligers die naar het front wilden. Dat front lag jarenlang aan de rivier den IJzer in het zuidwestelijke deel van België. De voor de hand liggende weg naar het front was door Nederland en dan via Engeland naar Frankrijk om zo aan het IJzerfront bij het geallieerde leger aan te sluiten. Een ander fenomeen was spionage, immers vanuit Nederland opereerden verscheidene geallieerde inlichtingdiensten. Ook brievensmokkel van en naar het front was heel belangrijk voor de strijdende soldaten en hun Belgisch families aan de andere kant van het front. Verder werden de grenzen gebruikt door ontsnapte criminelen en gedeserteerde soldaten uit beide kampen. Bovendien was smokkel voor de grensbewoners die niet bang waren aangelegd een kans om het gebrek aan goederen en geld enigszins het hoofd te bieden. De grensdorpen Arendonk en Reusel waren in verband met de uitgestrekte bossen en moerassen daarvoor gunstig gelegen.

Carolus Philippus Gevers en zijn vrouw Maria Carolina de Proost. Tijdens WO I weken ze met hun gezin vanuit Arendonk via Reusel uit naar Hulsel en kwamen in 1918 in Reusel wonen.

Het volgende fragment is er een uit een reeks van smokkelberichten aan de Reuselse Grens. Dat dit gevaarlijk was en fataal kon aflopen was blijkbaar een risico dat op de koop toe werd genomen.

Nieuwe Tilburgsche Courant van 5 januari 1915

Smokkelaar doodgeschoten

Reusel. Vrijdagnacht is nabij Postel een 46-jarige man doodgeschoten die niet aan het driemaal herhaald commando "Halt" voldeed en met een koe de Noord Brabantsche grens trachtte over te trekken. Men vermoedt dat hij Hollander is. De Duitse soldaten hebben den man begraven en een kruis op zijn graf geplaatst.

Tenslotte was er de aanwezigheid van het verzet dat ook regelmatig van de gelegenheid gebruik maakte om in het neutrale Nederland acties voor te bereiden en te beginnen. Al deze zaken waren een doorn in het oog van de Duitse bezetter die daarom een strenge grenscontrole in stand hield. In 1915 besloot de Duitse regering tot het volledig afsluiten van België door middel van de aanleg van een hoogspanningsafzetting. De afsluiting met Nederland begon in het Limburgse Vaals en liep helemaal tot aan Cadzand in Zeeuws Vlaanderen. Later werd dit het 'Eerste IJzeren Gordijn' of ook wel 'den Draad' genoemd.

Heemkunde monument 'den Draad'

De Heemkunde Werkgroep Reusel heeft in november 2011 een stukje van die afschrikwekkende grensversperring nagebouwd omdat die zo'n grote impact heeft gehad op de bevolking aan beide zijden van de grens en ook uit respect en nagedachtenis voor de dodelijke slachtoffers die er vielen. Op 25 november 2011 hebben de burgemeesters van Arendonk en Reusel met een gezamenlijk optreden dat herinneringsmonument officieel geopend. Het staat op Reusels grondgebied aan het fietspad naar Bladel op honderd meter van de grens met Postel. Op een bijbehorend informatiebord wordt uitgebreid ingegaan op dit stukje bizarre oorlogsgeschiedenis.

Ook in Arendonk zijn slachtoffers gevallen blijkt uit het volgende krantenbericht.

Nieuwe Tilburgsche Courant van 21 november 1916

Het barakkenkamp in de Lensheuvel tijdens WO I. Een deel van de soldaten van het grensdetachment waren hier gehuisvest.

Te Reusel (Noord-Brabant) is Mej. Mathilde van Camps-Ruts, in de Kempen algemeen bekend, in den nacht van Zondag op Maandag in aanraking met de electrisch geladen draadafsluiting gekomen, ten gevolge waarvan zij op slag gedood werd.

Sigarenmakers verhuizen massaal naar Reusel

Arendonk ligt aan één zijde volledig tegen Reusel en had toentertijd een sterke op Nederland gerichte economie die zware hinder ondervond van de elektrische grensafsluiting. Heel wat mannen werkten toen in de sigarenindustrie die sterk geconcentreerd was in Arendonk. Door de oorlog echter kwam de sigarenmakerij nagenoeg

In het in de Lensheuvel wonende gezin van Nicolaas Daniels alias Bonnekles Klos (rechts op de foto) waren grenssoldaten ingekwartierd.

Heemkundefleden Kees Tops (RIP), Jan Adams en Thijs van der Zanden waren de kartrekkers van het heemkunde-monument 'Den Draad'.

Op 25 november 2011 hebben de burgemeesters Harrie Tuerlings van Reusel-De Mierden en Ernest Buijs van Arendonk met een gezamenlijk optreden de openstellingsceremonie van het heemkunde-monument 'Den Draad' uitgevoerd.

stil te liggen. Daarom zochten en vonden sigarenmakers uit Arendonk nog meer dan voorheen werk in Reusel en verderop in de Kempen zoals Bladel, Hulsel en Hapert tot soms in Valkenswaard en Veldhoven. Nogal wat van die arbeiders trokken in het begin van de oorlog dagelijks over de grens om daar hun dagelijks brood te gaan verdienen. Na het volledig afsluiten van de grens was dat niet meer mogelijk. Heel wat sigarenmakers vluchtten toen definitief de grens over. Een groot aantal daarvan ging te Reusel in gastgezinnen wonen, familie en gezin aan de andere kant van de grens achterlatend.

In Reusel en de omliggende dorpen is tijdens de Eerste Wereldoorlog een speciaal

bevolkingsregister bijgehouden waarin alle Belgische vluchtelingen en hun verblijfplaats zijn bijgehouden. Uit het register van Reusel blijkt dat meer dan 300 vluchtelingen voor een lange periode bij particulieren onderdak kregen. Veruit de meesten van hen waren sigarenmakers die gehuisvest waren bij particulieren. Eind 1915 waren dat er al meer dan 170. Dat verblijf duurde voor de meesten zo'n 4 jaar tot het voorjaar van 1919, enkele maanden na de Wapenstilstand op 11 november 1918. Ook in 1916 vestigden zich in Reusel nog een grote groep inwoners uit Arendonk. In 1917 liep het aantal nieuwe instromers terug waarna het in het voorjaar van 1918 weer sterk opliep. Het merendeel van die sigarenmakers waren huisvaders en jongemannen; maar ook complete gezinnen met soms nog jonge kinderen vonden in Reusel onderdak.

De eerste jaren lieten de Duitsers toe dat de gevluchte sigarenmakers aan de Reuselse grens hun familie konden begroeten. Uit bijgaand bericht van Nieuwe Tilburgsche Courant van 12 juli 1916 blijkt dat dit een hachelijke ontmoeting kon zijn met grote gevolgen voor betrokkenen.

Was een vluchteling geen sigarenmaker of niet afkomstig uit Arendonk dan was de kans heel groot dat ze na de eerste korte opvang doorgestuurd werden naar grote opvangkampen of verblijfplaatsen verder Nederland land in.

Een aantal Belgische gezinnen waren in 1920 nog niet uit Reusel vertrokken en zijn in het formele bevolkingsregister van Reuselse ingezetenen opgenomen.

Het betreft minimaal de volgende zeven gezinnen:

Carolus en Maria Gevers-De Proost, woonden toen met 9 kinderen in de Zeegstraat 123,

Jan Joseph Leopold en Maria Theresia Wijnen-Van de Weijer, woonden toen met 4 kinderen aan de Hoef 235,

Ludo en Maria van den Brande-Dierkx, woonden toen met 7 kinderen in het Holland 115,

Petrus en Johanna den Troijer-Coppens woonden toen met 1 kind in de Straat 103,

Willem en Margaretha Faes-Lavrijsen, woonden toen met 1 kind ook aan de Zeegstraat 123,

Constant en Maria Otten-Delanoy, woonden toen met 1 kind aan het Kerkeind 23,

Hendrik en Anna Janssen-Van de Laar woonden toen met 1 kind in de Lensheuvel.

Familie Jan Joseph Leopold Wijnen en Maria van de Weijer

In het bevolkingsregister is vastgelegd dat het uit Arendonk afkomstige horlogemakers-gezin van Jan Joseph Leopold (Sjef) Wijnen en zijn vrouw Maria van de Weijer medio 1915 naar Bladel zijn uitgeweken. Vader Sjef en zijn zwangere vrouw Maria hadden hun kleuters Tinus en Gust op hun vlucht meegenomen. Dochter Emma, die nu in Australië woont, en kleindochter Rosaline Wijnen vertellen dat het jonge gezin vermoedelijk bij brug 4 het kanaal is overgestoken en via de Reuselse Moeren in Reusel

ARENDONCK, REUZEL, HOOGHE-MIERDE
Gisteren 10 dezer zijn de sigarenmakers uit Arendonck naar gewoonte weer gekeerd, met uitzondering van een hunner, zekere D. Van Steenberghe, die Zaterdag bij zijn terugkeer naar Arendonck zijne nicht berichtte dat haar man die ze in geen 2 jaar had gezien 'sMaandag ten 2 ure te Reuzel aan de grens zou komen om haar te ontmoeten.
De arme vrouw was verheugd over dit goed nieuws en rekenende op de menschlievendheid der Duitschers, snelde aanstonds naar den plaatslijken hoofdman om diens toestemming af te smeeken voor de begroeting.
Helaas ijdele hoop; tot toelichting verklaarde zij hem heel onverschillig, dat bovengenoemde neef haar die tijd had gebracht nu Maandag middag zich aan boord op de Pattecontrole met zijne overige landgenooten om weer naar Reusel te gaan werken bevond, werd hij in hechtenis genomen en gevankeeljk weg gevoerd naar Turnhout.

Bericht in de Nieuwe Tilburgsche Courant van 12 juli 1916.

terecht kwam. In Reusel zijn ze doorverwezen naar Bladel en hebben uiteindelijk daar aan de Raambrug onderdak gevonden. Hun derde zoontje Frans, de latere vader van Rosaline, is daar op 8 oktober 1915 geboren. In 1916 werd nog een zoontje Charles geboren dat helaas in datzelfde jaar nog overleed. Rosaline vertelt ook dat het gezin van haar opa en oma in de beginjaren aan de Raambrug veel armoede heeft gekend. De kinderen moesten wel eens met honger naar bed vertelde haar vader. Ook werd er maar liefst 18 keer verhuisd. Soms gebeurde dat heel snel achter mekaar. Zoon Frans ver-

Rechts de Reuselse onderofficier Toontje Wilborts en zijn vrouw Beth Vermeulen. Ze zitten hier tijdens WO I met kapitein Rumas en 2 (onder)officieren voor hun huis aan de Mierdseweg 1.

Het gezin van Sjef en Maria Wijnen in 1936. Ze zijn in 1915 vanuit Arendonk via Reusel naar Bladel gevlucht. Vooraan v.l.n.r. vader Sjef, Jozef, moeder Maria en Emma. Achter Anna, Tinus, Gust met daarvoor Charles en Frans. Zoon Harrie ontbreekt.

telde later aan zijn kinderen dat hij wel eens naar het verkeerde huis was gegaan toen hij uit school kwam. Een geluk bij een ongeluk was dat verhuizen toen nog heel gemakkelijk was, want ze hadden bijna niets om mee te nemen.

Voor de familie naar Bladel vluchtte repareerde Sjef Wijnen in Arendonk al klokken en horloges. Hij deed dat in de avonduren, want overdag verdiende hij de kost met het maken van sigaren. Volgens zijn klein-

dochter Rosaline had hij alle eigenschappen om een goede horlogemaker te zijn zoals een fijne motoriek, interesses in techniek en een engelengeduld. Eigenschappen die een aantal van zijn zonen ook meegekregen hebben, gezien het feit dat Tinus en Harrie later horlogemakers werden en samen een horlogezaak hadden in Bladel. Ook de jongste zoon Jozef kreeg een bloeiende zaak in Reusel die nu in handen is van zijn zoon.

Moeder Maria van de Weijer was een zorgzame en sterke vrouw die zelfredzaamheid hoog in het vaandel droeg. Ze woonde nog maar even in Bladel toen ze weer dezelfde vluchtweg terug naar Arendonk nam om daar het horlogemakers-gereedschap en andere spullen van haar man op te halen. Ze smokkelde alles de grens over zodat haar man in Bladel met dat vak wat bij kon verdienen, wat het gezin heel hard nodig had. Moeder Maria was bovendien *baakster* en was vaak tot in Netersel op pad om bevalingen te begeleiden. Haar kinderen moesten daarom veelvuldig bijspringen en ook allemaal aanpakken in het snel groter wordende gezin. Kleindochter Rosaline vertelt dat alle kinderen van moeder taken toebedeeld kregen. Zo moest haar vader iedere dag een heel grote pan aardappelen schillen voordat hij naar school ging.

Grensbewakers tijdens WO I bij het café van Lathouwers aan de Grens. De onderofficier met fiets is Reuselnaar Toontje Wilborts.

UITGEWEKENEN, opgenomen in het huis of aanhoorigheden van:
Hoef 235.

Geboortedatum	NAAM	VOORNAMEN	Geboortedatum	Betrop.	Nationaliteit	Laatste woonplaats in het buitenland.	Aantekeningen.
16.3.18	Wijnen	Jan Joseph	12.5.1878	Sijpenmaats B.		Arendonk	
	Wijnen	Leopold					
	Wijnen	Maria	12.10.72				
	Wijnen	Theresia					
	Wijnen	Johannes	21.6.12				
	"	Martinus					
	"	August	22.10.13				
	"	Joseph					
	"	Frans	8.10.15				
	"	Joseph					
	"	Charles	20.10.18				
	"	Johannes					
	"	Johannes	28/11/1914				

Bladel ca. 27/11/1920 naar Bladel ca. 1919

Blad van de uit Arendonk afkomstige familie Wijnen in het Reuselse bevolkingsregister van 'Uitgewekenen'. Ze woonden van 16 maart 1918 tot 27 november 1920 aan de Hoef 235 te Reusel. Daarvoor woonden ze 3 jaar in Bladel.

Vader leerde zijn zonen al op jonge leeftijd het vak van klokken- en horlogemaker. Hij begon met de oudste zoon en ging vervolgens door tot ze alle zes het vak onder de knie hadden. Ze moesten beginnen met het demonteren van klokken en later ook horloges. De onderdelen zoals veertjes, tandwiel-tjes en schroefjes moesten op grootte gesorteerd worden en met een pincet zorgvuldig in speciale bakjes worden gedeponerd. Vader maakte dan alles schoon en zette de klok of het horloge in elkaar. Wanneer zijn zonen het demonteren en sorteren volledig onder de knie hadden mochten ze zelf ook aan het montageproces beginnen tot ze het vak volledig beheersten. Op latere leeftijd gingen ze naar de vakschool om de nodige papieren te halen voor het horlogemakersvak.

overleed al op babyleeftijd. Voor het gezin op 27 november 1920 terugkeerde naar Bladel werd in 1919 in Reusel weer een zoon geboren die de naam Harrie kreeg. In Bladel ging het gezin weer aan de Raambrug wonen nu op nummer 128. Later woonden ze ook nog op Raambrug 125a en 337. Aan de Raambrug werden in de jaren 1921 tot en met 1933 de kinderen Anna, Emma, weer een Charel, Emma en Jozef geboren. De eerstgeborene Emma is op kleuterleeftijd overleden.

Het wel en wee van het gezin van sigarenmaker later horlogemaker Jan Joseph Leopold Wijnen is typerend voor vluchtelinggezinnen tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Het moet in die roerige en onzekere jaren

Het in Bladel wonende gezin Wijnen in 1930. Achter v.l.n.r. Tinus, Gust, Frans. Voor Anna, moeder Maria met Emma, vader Sjeff met Charles op de schoot en Harrie. Jozef was nog niet geboren.

Begin 1918 ging het gezin in Reusel aan de Hoeven 235 wonen. Vanaf Bladel gezien was dat in de eerste boerderij aan de rechterkant van de weg, dus maar enkele honderden meters door akkers gescheiden vanaf de Raambrug. Rosaline weet dat omdat vader Frans haar vertelde dat hij daar ooit als kind met zijn zelf in elkaar geknutselde hondenkar in een sloot reed. Het gezin moest de boerderij delen met nog een ander gezin van de familie Wijnen. Ook daar was het aanpassen geblazen want de woonruimte moest hutje mutje met elkaar gedeeld worden. In Reusel werd in 1918 weer een zoon Charles geboren, genoemd naar zijn in 1916 overleden broertje. Ook dit zoontje Charles

Lien Gevers-de Proost met drie van haar kinderen voor haar huis aan de Zeegstraat, omstreeks 1930. Haar kinderen v.l.n.r. Marie, Harrie en Sjan.

voor ouders van grote gezinnen met jonge kinderen heel moeilijk en zorgelijk geweest zijn om als vluchtelingen, nu zouden we asielzoekers zeggen, een goed onderdak te vinden en vervolgens met hun kroost het hoofd boven water te houden.

Familie Charel Gevers-Lien de Proost

Het Arendonkse gezin van Charel Gevers en Lien de Proost is met 8 kinderen op 18 maart 1818 in het bevolkingsregister van Reusel ingeschreven. Daarvoor woonden ze al enkele jaren in Hulsel want daar is op 21 maart 1915 hun dochter Anna Maria Josephina, roepnaam Fien, geboren. Binnen de familie Gevers is wijd en zijd bekend dat het gezin al vanaf eind 1914 aan het Vooreind in Hulsel woonde. Charel Gevers en zijn 16-jarige zoon Staf werkten toen in de sigarenfabriek van *Kiske Schrijn* (Kees Gijsbers) aan de Lensheuvel te Reusel. Waarom de familie niet direct in Reusel is gaan wonen is niet meer te achterhalen. Vermoedelijk was er voor het acht kinderen tellende gezin niet voldoende plaats vanwege de grote stroom vluchtelingen waar Reusel in 1914 en 1915 mee te kampen had. Begin 1918 vond de familie Gevers pas onderdak in Reusel. Ze konden een woning betrekken aan de Zeegstraat 123, in de buurt van de kruising met de Hondsbos. Daar zijn nog de zonen Stan, Fred en Toon geboren. Met 12 kinderen

hadden ze weliswaar een groot gezin, maar een dergelijke kinderschare was in Reusel in die tijd geen uitzondering. Lien Gevers-De Proost was ook zoals de eerder genoemde moeder Maria Wijnen-Van de Weijer *baakster* geweest en heeft volgens de familie in Hulsel en Reusel menig 'kiendje gevangen'. Vader en zoon Gevers werkten, zoals eerder aangegeven, bij sigarenfabrikant *Kiske Schrijn* in Reusel. Volgens de overlevering ging moeder Lien tijdens de Eerste Wereldoorlog bij mooi weer op werkdagen met haar grote kinderschare in Reusel aan

UITGEWEKENEN, opgenomen in het huis of aanhoorigheden van:
Zeegstraat 123

Ingeschreven:	NAAM	VOORNAMEN	Gebortsdatum	Beroep	Nationaliteit	Laatste woonplaats in het buitenland	Aantekeningen
18.3.18	Gevers	Charles Philippe	25.6.73	sigarenmaker	B.	Arendonk	
	de Proost	Charica Carolina	16.11.77				
	Gevers	Elisabeth	06.08.90				
		Augustinus	6.9.99				
		Janneken	4.3.05				
		Opacten					
		Alrican	14.11.06	✓			
		Janneken					
		Charja	29.8.08				
		Therese					
		Janneken	15.11.11				
		Therese	6.5.13				
		Janneken	22.3.15				
		Janneken	7.1.20				

10^e Algemeene tienjaarslijst
volkstelling Overgenomen in
't bevolkingsregister

Blad van de uit Arendonk afkomstige familie Gevers in het Reuselse bevolkingsregister van 'Uitgewekenen'. Ze woonden vanaf 18 maart 1918 in de Zeegstraat 123 te Reusel na eerst 3 jaar in Hulsel gewoond te hebben.

Het van oorsprong Arendonks gezin van Lien de Proost en Charel Gevers omstreeks 1930. Achter v.l.n.r. Marie, Julia, Lies, Frans, Harrie, Staf, Sjan, Anna en Fien. Voor v.l.n.r. Toon, vader Charel, Stan, moeder Lien en Fred.

het *Hulsels Venneke* picknicken. Vanuit het Vooreind in Hulsel ging ze met een volgepakte kruiwagen met het middageten op pad, met haar kinderen in processie achter haar aan. Aan de waterkant van het *Hulsels Venneke* werd gestopt en de picknick gereed gemaakt waarna met eten gewacht werd tot vader Charel en broer Staf vanuit de Lensheuvel arriveerden. Het moet een aandoenlijk bijna schilderachtig tafereel zijn geweest de grote familie daar aan de waterkant te zien zitten. Op de dag van vandaag is dat niet meer voor te stellen.

Slot

Tijdens het doornemen van de archiefstukken, krantenartikelen en verhalen is wel heel duidelijk geworden dat de Eerste Wereldoorlog ook een heel grote impact heeft gehad op een grensplaats zoals Reusel. Behalve de inkwartiering van grenssoldaten die van heinde en verre kwamen moet het toch vooral de grote stroom vluchtelingen geweest zijn die een grote inspanning hebben gevraagd van de Reuselse gemeenschap. Natuurlijk kon Reusel onmogelijk de naar schatting meer dan duizend vluchtelingen die Reusel binnenstroomden blijvend huisvesten. Dat doorsturen zal ongetwijfeld geleid hebben tot spanningen en frustraties, zeker bij de vluchtelingen die in grote opvangkampen elders in Nederland terecht kwamen. Toen na de oorlog de Nederlandse regering de Belgische regering confronteerde met de rekening van alle gemaakte kosten heeft dat tot politiek gekissebis

geleid en een stroom van negatieve berichtgeving.

Bekijken we alles op Reuselse schaal dan blijkt uit de feiten dat meer dan 300 vluchtelingen, alleen al afkomstig uit Arendonk, vaak jarenlang onderdak hebben gevonden en gekregen bij particuliere Reuselse gezinnen. Daarbij moet wel aangetekend worden dat de mannelijke beroepsbevolking onder die vluchtelingen in Reusel of omgeving de kost verdiende, veruit de meesten in de sigarenindustrie. De gemeenschap hoefde daardoor de vluchtelingen niet financieel te ondersteunen.

Het grootste respect verdienen de vluchtelingen die in Reusel en omgeving onderdak hebben gevonden en zich onder heel moeilijke omstandigheden voorbeeldig aan het leven hier hebben aangepast. Vaak waren ze jarenlang volledig afgesneden van hun familie en gezin die aan de andere kant van de elektrische draadversperring achterbleven. Een aantal families zijn in Reusel en omgeving blijven wonen en hebben in de Kempen volledig hun draai gevonden. De hier beschreven grote gezinnen Wijnen-Vanden Weijer en Gevers-De Proost zijn voorbeelden van grote vluchtelingengezinnen die volledig in de Kempische samenleving zijn geïntegreerd. Vooral de ouders van die gezinnen die in een moeilijke tijd het hoofd boven water hielden en zorgden voor hun kroost verdienen daarvoor alle respect en mogen met recht echte Kempenaren genoemd worden.